

Valkoisen intiaanin elämä

SALOMAA, ILONA (2011). *Valkoinen intiaani – tutkimusmatkailija Rafael Karstenin elämä*. 296 s. SKS, Helsinki.

Henkilöhistorian kirjoittaminen tutkijasta on aina vaativa tehtävä, sillä tasapainoa on etsittävä monen osakokonaisuuden kesken. On yhtäältä syvennyttävä kerronnan kohteena olevaan henkilöön taustoineen ja toisaalta rakennettava ymmärrettävä ja uskottava kehyskertomus, jossa aikakauden yhteiskunta, yliopisto, tiedeyhteisö, politiikka sekä aate- ja oppihistoria saavat osakseen riittävästi huomiota. Vain onnistuneen tasapainon kautta teksti pysyy valaisemaan päähenkilön ajattelua sekä sen kehittymistä ja vaikutusta tieteelliseen työhön.

Uskontotieteilijä Ilona Salomaan kirjoittama Rafael Karstenin elämäkerta on oivallinen esimerkki tehtävän vaativuudesta. Heti alkuun haluan painokkaasti todeta, että Salomaa on onnistunut löytämään teokseensa kerrasaan erinomaisen tasapainon. Hänen kerrontansa on sujuvaa, mutta luotaa samalla syvällisesti Karstenin elämää. Karstenin monimutkainen persoona, jossa sekoittuvat syvästi uskonnollisen synnyinkodin perintö, westermarckilaisen modernit tieteelliset aatevirtaukset, agnostisuus, peräänantamattomuus ja äkkipikainen luonne, on saanut kirjallisen muodon, joka on suorastaan valloittava lukielämys.

Teos alkaa luontevasti perhetaustan esittelyllä edeten kouluaikojen ja nuoruusvuosien kautta Keisarillisen

Aleksanterin yliopiston käytävälle, Edvard Westermarckin luennoille ja ankaraan kilpailuun matka-apurahoista ja viroista. Kirjastojen ja arkistojen salaisuuksia selvittänyt tutkija tutustui opintomatkoihinsa Eurooppaan ennen kuin lähti ensimmäiselle matkalleen Etelä-Amerikkaan vuosiksi 1911–1913. Kaikkiaan kuusi pitkää kenttätutkimusmatkaa eri puolille Etelä-Amerikkaa tehnyt Karsten nousi maailmanmaineeseen lukuisten uraauurtavien uskontotieteellisten kirjojen ja artikkelien ansiosta. Hän on jäänyt tieteen historiaan myös siksi, että hän pääsi ensimmäisenä tiedemiehenä seuraamaan, kun Ecuadorin jibaro- eli shuaro-intiaanit juhlivat onnistunutta palkallonsaastysta.

Salomaan teos on ansioituneen tutkijan kädestä syntyneitä vankkaa tekstiä. Henkilöhistorioita usein vaivaava vajavainen kontekstuaalisuus ja ajankuvan keveys suorastaan loistavat poissaolollaan. Karstenin elämänvaiheet sidotaan tyhjentävästi mutta tilaa tuhmaamatta ajallisiin ja yhteiskunnallisiin taustoihin. Teos kuljettää lukijansa suuriruhtinaskunnan 1870-luvun verraten rauhallisesta yhteiskunnallisesta tilanteesta läpi sortovuosien ja venäläistämispoliittikan, ensimmäisen maailmansodan, Suomen itsenäistymisen ja toisen maailmansodan. Niin ikään kerronta yliopistopolitiikasta, kieliriidoista, pettymyksiin päätyneistä apurahakilpailuista ja viranhauista, sekä suomalaisen yhteiskunnan henkisestä avartumisesta rakentaa näyttämön, jolle asetettuna Karstenin elämä ja tieteellinen työ on helppo ymmärtää.

Teoksen kuvituksena on käytetty Karstenin matkoiltaan ottamia valokuvia. Mustavalkoinen teos tarjoaa rauhallisen lukuelämyksen myös tässä mielessä. Vanhat valokuvat kertovat omaa tarinaansa menneistä vuosikymmenistä siivittäen lukijan mainiosti vanhan maailman ajankuluun. On oikeastaan hauskaa matkata Karstenin mukana rauhallisessa rytmissä – nykyisin ajan erilaisuus on helppo unohtaa, kun lentokoneet vievät muuta-

massa tunnissa toiselle puolelle maailmaa. Toisaalta Karstenin ja hänen tutkimusmatkailijakollegoidensa kohtaamat vaarat olivat moninkertaisesti pelottavampia kuin tämän päivän kenttätutkijoiden riskit. Valokuvat yhden tukkipuun levyisistä silloista yli syvien rotkojen kertovat vastaansanomattomasti viime vuosisadan tutkimusretkien koettelemuksista. Yhden huomautuksen haluan kuitenkin kuvituksen suhteen esittää.

Karstenin matkoja kuvaavat kartat olisi mainiosti voinut taittaa tekstin lomaan. Nyt ne ovat kirjjan lopussa ja löytyvät vähän yllättäen vasta, kun kirja on jo luettu.

Salomaan teos perustuu jo opiskeluaikana heränneeseen kiinnostukseen Karstenin elämää kohtaan. Ensin aiheesta syntyi seminaariesitelmä, sitten pro gradu -tutkielma, ja lopulta vuonna 2002 ansiokas väitöskirja. Tässä mielessä Salomaan teos on syntynyt samanlaista polkua kulkien kuin toinen vastikään ilmestynyt kirja; Helena Ruuskan (2012) erinomainen henkilöhistoria runoilija Marja-Liisa Vartiosta. Kun vielä lopuksi mainitsen Allan Tiitan viime vuonna ilmestyneen Johannes Gabriel Granön elämäkerran, olen listannut tähän kolme parasta koskaan lukemaani henkilöhistoriaa. Karsten ja Granö kuolivat sattumoisin samana vuonna ja Vartio tasan kymmenen vuotta myöhemmin.

Kaikki kolme teosta ovat tietokirjallisuuden todellisia helmiä.

KIRJALLISUUS

- Ruuska, H. (2012). *Marja-Liisa Vartio*. 501 s. WSOY, Helsinki.
 Tiitta, A. (2011). *Sinisten maisemien mies*. 541 s. SKS, Helsinki.

MARKKU LÖYTÖNEN

*Geotieteiden ja maantieteen laitos,
 Helsingin yliopisto*

